

II wojna światowa. Profesorowie krakowscy

W czasie II wojny światowej prowadzono zorganizowaną politykę represji i ludobójstwa wobec obywateli Rzeczypospolitej, w tym wśród polskiej inteligencji. Jednym z tragicznych zdarzeń było podstępne aresztowanie przez Niemców profesorów krakowskich uczelni, do którego doszło 6 listopada 1939 r.

Profesor Stanisław Ciechanowski podczas wykładu. Foto: materiał pochodzi z serwisu www.audiovis.nac.gov.pl

Wydarzenie to znane jest w historii pod nazwą **Akcja Specjalna „Kraków” (Sonderaktion Krakau)**. Wszyscy wówczas uwięzieni mieli trafić do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, choć ostatecznie Niemcy zdecydowali się zwolnić część osadzonych. Resztę przetransportowano do Sachsenhausen na powolną zagładę.

Ponieważ tragedia krakowskich profesorów odbiła się głośnym echem w świecie nauki, zdecydowano o zwolnieniu 101 osadzonych w początkach lutego 1940 r. Część młodszych wiekiem uczonych przewieziono do obozu Dachau, skąd sukcesywnie zwalniano ich w kolejnych miesiącach 1940 r.

Bezwzględne traktowanie przez obozowych oprawców, bicie i poniżanie, głodowe racje żywnościowe i sroga zima były codziennością życia obozowego. Skrajnie wyczerpany, ciężko chorujący na mocnicę zmarł wybitny historyk prawa, w tym prawa niemieckiego, były rektor UJ **Stanisław Estreicher**. W wyniku róży nogi zmarł także **Kazimierz Kostanecki**, ceniony w świecie anatom, były rektor UJ.

Ofiar było jednak znacznie więcej. Ci, którzy przetrwali, wracali chorzy i wycieńczeni. Oto ich historie.

Doc. neurologii i psychiatrii UJ **Eugeniusz Brzezicki** (1890-1974), po wojnie mianowany profesorem i kierownikiem Kliniki Psychiatrii AM w Krakowie. Specjalizował się w pracach nad typologią osobowości oraz diagnostyką i metodami leczenia schizofrenii, a także cytoarchitektoniką mózgu i anatomią patologiczną układu nerwowego. Z obozu zwolniony w lutym 1940 r. Pozostał w pamięci współwięźniów jako człowiek nieugięty.

Prof. anatomii patologicznej **Stanisław Witalis Ciechanowski** (1869-1945), członek PAU, dziekan Wydziału Lekarskiego UJ, znany ze swoich prac eksperymentalnych nad nowotworami wraz z oryginalną ich klasyfikacją, a także z wyjaśnienia mechanizmu przerostu gruczołu krokowego. Przewlekłe chorujący jeszcze przed wojną, ciężko przeżył aresztowanie. Zwolniony przez Niemców jeszcze w listopadzie 1939 r., jednak mocno podupadł na zdrowiu. Aktywnie angażował się w tajne nauczanie uniwersyteckie. Doczekał końca wojny, ale do czynnej pracy naukowej nie powrócił. Zmarł w sierpniu 1945 r.

Prof. farmacji stosowanej **Marek Gatty-Kostyal** (1886-1965), członek PAU i PAN, chemik i farmaceuta. Prowadził badania nad właściwościami fizykochemicznymi leków galenowych, jeden z najwybitniejszych znawców zagadnienia. W lutym 1940 roku zwolniony z obozu powrócił do Krakowa. Cierpiał z powodu odmrożenia nóg, lecz zdołał przetrwać. Po wojnie pełnił m.in. funkcję dziekana Wydziału Farmaceutycznego, a później prorektora AM w Krakowie.

Doc. farmakologii UJ **Józef Hano** (1906-1997), członek PAN i PAU. Prowadził badania zarówno nad lekami syntetycznymi, jak i pochodzenia roślinnego. Badał m.in. mechanizm choroby wrzodowej. Uwieziony w Sachsenhausen, później w Dachau, gdzie wytwarzał leki dla współwięźniów. W styczniu 1941 r. zwolniony z obozu powrócił do Krakowa. W latach 1942-1944 był współorganizatorem i wykładowcą na pozostającym w konspiracji Oddziale Farmaceutycznym UJ. Po wojnie profesor farmakologii Uniwersytetu Wrocławskiego, potem profesor farmakodynamiki AM w Krakowie. Kierował Zakładem Farmakologii Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie.

Prof. anatomii porównawczej UJ **Henryk Ferdynand Hoyer** (1864-1947), członek PAU, dziekan Wydziału Filozoficznego UJ oraz rektor UJ. Od 1934 r. profesor honorowy UJ. Postrzegany jako twórca polskiej szkoły anatomii porównawczej. Był uznanym w świecie badaczem anatomii układu chłonnego kręgowców i anatomii układu krążenia ryb. Z obozu zwolniony w grudniu 1939 r. W latach 1941-1944 prowadził w okupowanym Krakowie aptekę w szpitalu dla jeńców wojennych. Po wojnie powrócił na uczelnię jako profesor fizjologii i nauki żywienia zwierząt na Wydziale Rolniczym UJ.

Prof. **Józef Kostrzewski** (1885-1959), lekarz, mikrobiolog i epidemiolog. Członek PAU i PAN, wiceprezes Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego, potem prezesem honorowy. Uznawany za jednego z najwybitniejszych specjalistów chorób zakaźnych. Już w trzy dni po aresztowaniu polskich uczonych Niemcy zdecydowali o jego zwolnieniu, gdyż obawiali się wybuchu chorób epidemicznych. W latach okupacji pracował jako ordynator w szpitalu św. Łazarza i nauczał w ramach programu tajnych studiów uniwersyteckich. Z początkiem 1945 r. powrócił do pracy klinicznej.

Prof. pediatrii **Ksawery Lewkowicz** (1869-1958), członek PAU, dziekan Wydziału Lekarskiego. Prowadził badania w zakresie mikrobiologii i bakteriologii klinicznej, a także nagminnego zapalenia opon u dzieci oraz zespołu gruźliczo-gośćcowego. Z Sachsenhausen zwolniony w lutym 1940 r. Cierpiał na rozległy obrzęk nóg i chorobę serca, lecz prowadził wykłady w ramach tajnego nauczania. Po zakończeniu wojny na krótko powrócił do pracy klinicznej, następnie przeszedł na emeryturę.

Prof. okulistyki **Kazimierz Majewski** (1873-1959), współtwórca krakowskiej szkoły okulistycznej. Autor metody rejestracji fotograficznej oczopląsu. Opracował technikę wykrywania otworów w siatkówce za pomocą diafanoskopii. Wprowadził nowatorskie rozwiązania w operacjach rogówki, spojówki, a także jaskry. Dziekan Wydziału Lekarskiego UJ, przewodniczący Polskiego Towarzystwa Lekarskiego i Towarzystwa Lekarskiego Francusko-Polskiego. Pobyt w obozie koncentracyjnym (zwolniony w lutym 1940 r.) ciężko odchorował. W czasie okupacji prowadził bezpłatną praktykę,

udzielając pomocy chorym kierowanym przez Radę Główną Opiekuńczą oraz PCK. Po wojnie powrócił do pracy w klinice.

Studenci Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie podczas wykładu profesora Stanisława Ciechanowskiego. Foto: materiał pochodzi z serwisu www.audiovis.nac.gov.pl

Prof. histologii **Stanisław Maziarski** (1873-1956), członek PAU, dziekan Wydziału Lekarskiego, rektor UJ. Prowadził badania nad systematyką gruczołów oraz nad strukturą jądra komórkowego. Histologiczno-fizjologiczne prace nad strukturą i funkcją gruczołów przyniosły mu międzynarodowe uznanie. Zwolniony z obozu w lutym 1940 r. Do Krakowa wrócił w stanie krańcowego wyczerpania. Do pełni zdrowia nigdy nie powrócił. Organizował studia medyczne na tajnym UJ, a w 1945 r. włączył się do czynnej pracy w Katedrze Histologii.

Prof. otolaryngologii **Jan Miodoński** (1902-1963), członek PAU i PAN, a także wielu polskich i zagranicznych towarzystw naukowych. Twórca krakowskiej szkoły otolaryngologicznej. Opracował własną metodę tympanoplastyki. Miał znakomite wyniki w leczeniu operacyjnym raka krtani, był w czołówce medycyny światowej. Przetrzymany w Sachsenhausen, później w Dachau. Z obozu zwolniony w marcu 1940 r. W okupowanym Krakowie pracował jako lekarz Ubezpieczalni Społecznej. Brał udział w tajnym nauczaniu. Po wyparciu Niemców przez Armię Czerwoną powrócił do pracy w klinice.

Prof. chorób wewnętrznych **Aleksander Oszacki** (1883-1945), członek PAU, prezes Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego. Autor pierwszej w jęz. polskim syntezy metabolizmu białek, tłuszczowców, węglowodanów i składników mineralnych w ustroju ludzkim. Jeden z pierwszych analizujących wpływ penicyliny na przebieg schorzeń. Z obozu zwolniony w lutym 1940 r. Po powrocie do Krakowa pracował w samodzielnie zorganizowanej pracowni kardiologicznej w US. Z nadszarpniętym mocno zdrowiem doczekał końca wojny. Zmarł w listopadzie 1945 r.

Prof. antropologii **Kazimierz Stołyhwo** (1880-1966), członek m.in. PAU i TNW. Twórca pierwszej w Polsce stacji antropologicznej. Autorem hipotezy o jednorodności rasy neandertalskiej. Osadzony w Sachsenhausen. Nie skorzystał z możliwości wcześniejszego opuszczenia obozu. W obozie Stołyhwo zaraził się tyfusem i przeżył ostre zapalenie płuc. Zwolniony dopiero 23 kwietnia 1940 r. W czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu. W 1945 r. powrócił do pracy na uczelni.

Prof. farmakologii **Janusz Supniewski** (1899-1964), członek PAU i PAN, dziekan Wydziału Lekarskiego UJ, twórca nowoczesnej szkoły farmakologicznej w Krakowie. Prowadził badania nad lekami przeciwcukrzycowymi i przeciwnowotworowymi. Autor pionierskich prac nad farmakodynamiką antybiotyków, a także nad miażdżycą, w tym nad mechanizmem biosyntezy cholesterolu. Z obozu zwolniony w lutym 1940 r., wyczerpany i ze wznowioną gruźlicą. W czasie okupacji pracował w aptece, a także w Ubezpieczalni Społecznej. Był konsultantem naukowym w Mokotowskiej Fabryce Chemiczno-Farmaceutycznej A. Gąseckiego. Odrzucił propozycję przyjęcia katedry farmakologii w ramach prowadzonych przez Niemców Medizinische Fachkurse we Lwowie. Po wojnie objął kierownictwo uniwersyteckiej katedry farmakologii.

Prof. historii i filozofii medycyny **Władysław Szumowski** (1875-1954), członek PAU. Twórca krakowskiej Katedry Historii i Filozofii Medycyny UJ i autor prekursorskiego projektu Instytutu Historii Medycyny, a także Krakowskiego Towarzystwa Miłośników Medycyny. Zwolniony z obozu w stanie skrajnego wyczerpania w lutym 1940 r. przyjechał do Krakowa. Po zakończeniu wojny powrócił do pracy akademickiej. Zmuszony do przejścia na emeryturę w związku z planami likwidacji przedmiotu historii i filozofii medycyny, nie zaprzestał pracy naukowej, prowadził ją niemal do ostatniej chwili życia.

Prof. chorób wewnętrznych **Tadeusz Tempka** (1885-1974), członek PAU i PAN, założyciel i wielokrotny prezes Polskiego Towarzystwa Hematologicznego. Określany mianem twórcy polskiej szkoły hematologicznej. Prowadził pionierskie badania nad analizą cytologiczną szpiku kostnego. Jako pierwszy wykazał, że niedokrwistość złośliwa jest panmielopatią, a także opisał tzw. pałeczki olbrzymie. Po zwolnieniu z Sachsenhausen w lutym 1940 r. przyjechał do Krakowa. Od 1942 r. brał udział w tajnym nauczaniu i pracował naukowo. Z początkiem 1945 r. powrócił do pracy klinicznej.

Doc. chorób wewnętrznych **Leon Tochowicz** (1897-1965), po wojnie profesor UJ, później AM w Krakowie, rektor krakowskiej AM. Interesował się zagadnieniami hematologicznymi, a następnie prowadził badania kliniczne nad chorobami układu krążenia i serca. Postrzegany jako pionier kardiologii prewencyjnej. W Sachsenhausen był więziony do lutego 1940 r. Po powrocie do Krakowa pracował jako lekarz. W 1944 r. organizował pomoc dla lekarzy wysiedlonych po powstaniu warszawskim. Po zakończeniu wojny powrócił do pracy klinicznej.

Prof. medycyny sądowej **Leon Wachholz** (1867-1942), członek PAU, profesor honorowy UJ, wiceprezes Niemieckiego Towarzystwa Sądowo-Lekarskiego. Współtwórca metody oznaczania hemoglobiny tlenkowo-węglowej (tzw. próba Wachholza-Sieradzkiego), prowadził również badania na zwłokach celem wyznaczenia wieku, a także nad mechanizmem utonięcia. Autor podręcznika „Psychopatologia sądowa”. W obozie doznał odmrożenia nóg, co wzmogło postępującą chorobę serca. W chwili zwolnienia w lutym 1940 r. z Sachsenhausen był w stanie skrajnego wyczerpania. Do zdrowia nie powrócił nigdy. Zmarł w grudniu 1942 r.

Prof. dermatologii **Franciszek Walter** (1885-1950), członek PAU oraz zagranicznych towarzystw dermatologicznych, dziekan Wydziału Lekarskiego UJ oraz pełniący obowiązki dziekana tajnego Wydziału Lekarskiego UJ. Pierwszy powojenny rektor UJ. Wybitny syfidiolog. Prowadził prace w zakresie diagnostyki i leczenia kiły. Zwolniony z obozu w lutym 1940 r. powrócił do Krakowa. W czasie okupacji był lekarzem dermatologii w US w Krakowie. Dwukrotnie odmówił współpracy przy organizowanych przez Niemców kursach lekarskich we Lwowie. W latach 1941-1945 był szefem służby zdrowia AK na terenie Krakowa. W grudniu 1944 r. objął szefostwo sanitarne PCK okręgu krakowskiego. Po zakończeniu wojny powrócił do pracy klinicznej.

Prof. ginekologii i położnictwa **January Zubrzycki** (1885-1969), zawodowo związany z uniwersytetami w Krakowie, Lwowie, a po wojnie w Lublinie, Szczecinie i Gdańsku. Dwukrotnie pełnił funkcję prezesa ZG Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego. Uchodził za jednego z najzręczniejszych operatorów. Pionier operacyjnego leczenia szyjki macicy oraz autor nowych

wskazań do cięcia cesarskiego. W lutym 1940 r. zwolniony z obozu, wrócił do Krakowa i wziął czynny udział w tajnym nauczaniu uniwersyteckim. Z początkiem 1945 r. powrócił do pracy w Klinice Ginekologiczno-Położniczej UJ.

źródło: gazetalekarska.pl

linki do artykułu: <https://gazetalekarska.pl/?p=58330>

